

DRAMSKA NADARENOST I NJEZINO PROVJERAVANJE

Ines Škuflić-Horvat
Zagrebačko kazalište mladih
Zagreb

SAŽETAK: Osnovni je zadatak dramskog odgoja kao „odgoja za život” razvoj cjelokupne djetetove ličnosti. U radu se uspostavljaju mogućnosti provjeravanja dramske nadarenosti kod učenika osnovne škole. Prikazuju se postupci koji su provedeni u svrhu identificiranja dramski nadarenih učenika. Navedene vježbe potiču učenike na zamišljanje, doživljavanje i istraživanje. U opisanim vježbama učenici izražavaju svoje jezične, kinestetske i socijalne sposobnosti. U radu se ukazuje na potrebu obrazovanja dramskih pedagoga kao i na mogućnosti uključivanja dramske pedagogije u obrazovni sustav.

Ključne riječi: dramska nadarenost, dramska umjetnost, dramski izraz, sposobnost zamišljanja, doživljavanja i izražavanja, identifikacija dramske nadarenosti

I. UVOD

Nadarenost je svojevrsan sklop osobina (sposobnosti, motivacije i kreativnosti) koji omogućuje pojedincu da postiže izrazito natprosječan rezultat u nekom području ljudske djelatnosti, a taj se rezultat može prepoznati kao nov i originalan doprinos u tom području. Nadarenost može biti izražena u obliku produktivno-kreativne aktivnosti i rezultata ili kao potencijalno latentna aktivnost koja će se uz potporu okoline razviti u produktivnu nadarenost.¹

Zanima nas nadarenost koja se očituje kao svojevrsna sposobnost za pojedino umjetničko područje, u ovom slučaju dramsku umjetnost.

¹ Usp. Ivan Koren, *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*, Zagreb, 1989.

Osnova svake nadarenosti jesu sposobnosti. Dramska nadarenost kombinacija je sljedećih sposobnosti:

- jezičnih (verbalnih),
- kinestetskih (sposobnost izvođenja i koordinacije tjelesnih pokreta),
- socijalnih (razumijevanje sebe, osjećaj vlastitog identiteta, razumijevanje svojih potreba, razumijevanje drugih i njihovih potreba).²

*Temelj dramske nadarenosti čine natprosječno razvijene sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja.*³

Pod zamišljanjem razumijevamo psihičku aktivnost stvaranja predodžbi određenih predmeta i bića, njihove pojedinosti, prostorne odnose i osobine. Dramsko zamišljanje podrazumijeva preuzimanje uloga, igranje te zamišljanje situacije i radnje.

Zamišljanju prethodi doživljavanje uz koje je prijeko potrebna sposobnost opažanja te razumijevanja ponašanja ljudi i njihovih međusobnih odnosa. Za dramsku nadarenost presudna je sposobnost intenzivnog emocionalnog doživljavanja zamišljenih događaja, to jest naknadna obnova iskustvom dosegnutih doživljaja u novoj, voljno uspostavljenoj, izmišljenoj situaciji.

Potpuna psihička i emocionalna zaokupljenost dramskom igrom, to jest potpuno uživanje u ulogu, čini osnovu dramske izražajnosti ili ekspresivnosti.⁴

Sposobnosti su temelj i jedna od glavnih odrednica odgojno-obrazovnog razvoja svakog učenika, ali su istodobno i njegov rezultat.

Zbog toga je vrlo važna identifikacija nadarenih učenika, utvrđivanje stupnja njihove nadarenosti i pružanje potpore razvoju tih sposobnosti. To je preduvjet da latentne sposobnosti prerastu u izražene oblike nadarenosti koja se očituje u stvaralaštvu.

Pri identifikaciji nadarenih treba imati na umu činjenicu da je nadarenost rezultat razvoja određenih tjelesnih i psihičkih potencijala u određenom vremenu, a time je i veća važnost pružanja potpore i procesne dijagnostike.⁵

² Usp. Mira Čudina-Obradović, *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Zagreb, 1990.

³ Usp. Vlado Krušić, *Dramska nadarenost i njezino provjeravanje*, Umjetnost i dijete, Zagreb, 1992, str. 5.

⁴ Isto, str. 271, 272. i 273.

⁵ I. Koren, *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*, Školske novine, Zagreb, 1989.

Identifikacija nije jednom zauvijek završen proces. Tijekom cijelog odgojno-obrazovnog procesa postupak identifikacije i odgojna potpora prožimaju se i fazno izmjenjuju.

II. ISTRAŽIVANJE

II. 1. CILJEVI IDENTIFIKACIJE NADARENE DJECE ZA DRAMSKI IZRAZ

Prvi cilj identifikacije nadarene djece za dramski izraz bio bi odgoj dramskih umjetnika. Mjesto gdje se dramski izraz javlja u svom punom i čistom obliku jest drama. Drama je pjesničko-scenski (pjesničko-predstavljački) kompleks kod kojega možemo razlikovati tri bitna čimbenika: tekst, glumca i publiku.⁶

Iz dramske umjetnosti u navedenim određenjima proizlaze sljedeće profesije:

- one koje su povezane s pisanjem i obradom teksta (dramski pisac, scenarist, dramaturg),
- one koje se tiču njegova prikazivanja (kazališni i filmski redatelj, glumac),
- one koje pripadaju publici (kritičar, teatrolog).

Sva ta zanimanja morala bi za svoj temelj imati dramsku nadarenost.⁷

Drugi, praktični cilj otkrivanja dramski nadarene djece i pružanja potpore bio bi odgoj dramskih pedagoga.

Poželjno bi bilo da dramsku nadarenost posjeduju odgajatelji, učitelji, pedagozi, profesije vezane uz rad s djecom, no svakako je očekujemo kod dramskih pedagoga. Dramski pedagozi kao stručnjaci za dramski odgoj čiji rad nije usko usmjeren na odgoj umjetničkih djelatnika nego cjelokupne učeničke populacije, trebali bi biti obrazovani da ustanovljuju probleme psiho-emocionalnog sazrijevanja pojedinca i uz pomoć dramske igre „odgajaju za život”, to jest pomažu djeci da se uhvate u koštac sa sve složenijim životnim uvjetima i konfliktnim situacijama. Zadatak dramskog pedagoga nije samo praćenje suvremene teorijske, književnokritičke, teatrološke i metodičke literature. On mora proniknuti u psihologiju suvremenog djeteta, naučiti kako motivirati učenika za dramsku igru, stvoriti ugođaj opuštenosti i slobode, naučiti kako razviti

⁶ Vladan Švacov, *Temelji dramaturgije*, Zagreb, 1976.

⁷ Isto, str. 269.

stvaralačke mogućnosti djeteta, osloboditi njegovu spontanost te razviti kreativne mogućnosti za umjetnički doživljaj.

U Hrvatskoj ne postoji formalno obrazovanje za zanimanje dramskog pedagoga. Dramskim odgojem bave se malobrojni stručnjaci, neki s kazališnim, neki s pedagoškim obrazovanjem, a načinom su se rada približili praksi odgojne drame.

Identifikacijom nadarenih za dramski izraz prvi se put pruža prilika za sustavnu potporu pojedincima koji bi „metodom vlastite kože” bili pripremani za dramski rad.

II. 2. IDENTIFIKACIJA NADARENE DJECE ZA DRAMSKI IZRAZ

Kako je potpora najpotrebnija i najdjelotvornija u razdoblju najintenzivnijeg tjelesnog i umnog razvoja, a to je doba djetinjstva i mladenaštva, identifikaciju smo provodili među učenicima osnovne škole u dobi od četvrtog do osmog razreda. Potpora identificiranim učenicima planira se obogaćivanjem odgojno-obrazovnih sadržaja u dobi do kraja srednjoškolskog obrazovanja.

Identifikacija je obavljena u pet etapa od kojih je posljednja proces koji još traje:

1. Širi izbor učenika na temelju uočenih znakova dramske nadarenosti

Izbor su u školama napravili nastavnici hrvatskog jezika, nastavnici likovne i glazbene kulture, pedagozi te učitelji kojima je poslana uputa i s njima obavljen razgovor.

2. Provjera dramske nadarenosti pomoću Testa I

Provjeru su u školama pojedinačno obavljali dramski pedagozi. Testom I rađena je gruba provjera sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja.

3. Provjera dramske nadarenosti pomoću Testa II

Provjeru su radili dramski pedagozi u prostorima *Zagrebačkog kazališta mladih*. Test II višestruko je intenzivnija provjera kreativnosti, maštovitosti, temperamenta i senzibiliteta sudionika. Nastavljena je i provjera tjelesne i glasovne ekspresivnosti. U ovom se testu u mnogo većoj mjeri može očekivati očitovanje individualnosti sudionika.

4. Provjera dramske nadarenosti pomoću Testa III

Provjeru su provodili dramski pedagozi u prostorima Kazališta. Testom III provjeravaju se karakterne osobine, temperament, motiviranost, koncentracija, disciplina i društvenost. Poseban dio testa čine vježbe tjelesne ekspresivnosti. Test III izdvaja djecu koja se ističu spo-

sobnošću zamišljanja, doživljavanja i izražavanja te glasovnom i tjelesnom izražajnošću spram druge djece.

5. Identifikacija nadarenih za dramski izraz održana u školskoj godini 1990/1991.

Identifikacija je napravljena u trinaest osnovnih škola općine Trešnjevka.

Obuhvaćeno je 640 učenika od 4. do 8. razreda. Za drugi krug testiranja odabrana su 72 učenika.

Testu II pristupilo je 65 učenika. Uspješno ga je završilo 20 učenika koji su pozvani u Ljetnu dramsku školu u Grožnjanu, u trajanju od sedam dana.

Test III koji je proveden u Ljetnoj dramskoj školi nije bio eliminirajući. Svim učenicima predloženo je da nastave rad u dramskom studiju Učilišta ZKM-a, po proširenom i intenziviranom programu prilagođenom njihovim sposobnostima. Rad je nastavilo 18 učenika.

6. Identifikacija nadarenih za dramski izraz održana u školskoj godini 1991/1992.

Identifikacija je rađena u devetnaest osnovnih škola općina Centar, Medveščak, Maksimir.

Testom I obuhvaćeno je 1170 učenika, od kojih je 147 pozvano da pristupi Testu II. Testu II pristupilo je 89 učenika, a 33 učenika završila su ga s uspjehom.

Testu III, koji je održan u Ljetnoj dramskoj školi u Zagrebu, pristupilo je 28 učenika. U godini 1991/1992. i Test III bio je selektivan pa je nakon njega za rad odabrano 15 učenika.

S identificiranom djecom 1990/91. godine radilo se po posebnom programu u dvije skupine.

U školskoj godini 1992/93. od identificirane djece iz obje godine sastavljene su tri skupine prema dobi:

- I. skupina 5. i 6. razred
- II. skupina 7. i 8. razred
- III. skupina 1. i 2. razred srednje škole.

Skupine su radile prema posebnom programu koji je zamišljen kao trajni oblik potpore učenicima osnovnih i srednjih škola s uočenim znakovima dramske nadarenosti. Rad je bio organiziran pod voditeljstvom dramskih pedagoga uz pomoć logopeda i mimičkog pedagoga. Zamišljeno je da se u rad uključe glazbeni i plesni pedagog.

Za prvu skupinu bilo je predviđeno: 140 sati dramskog odgoja.

Za drugu skupinu bilo je predviđeno: 140 sati dramskog odgoja, 40 sati govorne kulture, 30 sati osnova mimike i 10 sati glazbene kulture.

Ciljevi rada bili su:

- odgojni: razvijanje mašte, imaginacije, percepcije, komunikativnosti, tjelesne i verbalne izražajnosti, emocionalnosti i doživljajnosti;
- obrazovni: upoznavanje zakonitosti dramskih i predstavljajčkih medija;
- metodički: istraživanje i razvijanje metodike dramskog odgoja;
- umjetnički: pokazivanje rezultata rada.

II. 3. PROVJERA DRAMSKE NADARENOSTI

1. Širi izbor učenika na temelju uočenih znakova dramske nadarenosti

U škole koje su bile obuhvaćene akcijom poslan je opis znakova dramske nadarenosti.

„Dijete koje možemo identificirati kao nadareno za dramski izraz ističe se sposobnošću intenzivnog uživljanja u zamišljene likove i situacije te njihovim prirodnim, iskrenim i osjećajnim doživljavanjem. Svoju zamišljenu igru i njezino doživljavanje dijete je u stanju pokazivati bez neugode. Ponašanje mu je spontano, držanje opušteno, a govor tečan i logičan, prožet osjećajima i osobnim odnosom. Dijete se odlikuje dobrim zapažanjem i interpretiranjem karakternih osobina bića i pojava, smislom za humor, improvizaciju i zajedničku igru.⁸

Zamoljeni su nastavnici hrvatskog jezika, likovnog i glazbenog odgoja, učitelji, voditelji dramsko-recitatorskih družina i pedagozi da odaberu učenike kod kojih su ti znakovi uočeni i omoguće nam da ih temeljitije provjerimo.

U pripreмноj fazi održan je i sastanak s kolegijem navedenih nastavnika. Zamoljeni su da djeci ne govore o konačnoj svrsi provjere da bismo tijekom provjere spriječili dokazivanje umijeća „glume” koje se obično očituje kao neprirodno glumatanje i loše imitiranje. Svi predloženi učenici podijeljeni su u skupine od najviše petnaest učenika. Podjela je izvršena prema dobi.

⁸ Vladimir Krušić, *Dramska nadarenost i njezino provjeravanje*, Umjetnost i dijete, Zagreb, 1992, 5.

2. Provjera dramske nadarenosti pomoću Testa I

Provjeravalo se najviše petnaest učenika u bilo kojoj prostoriji u kojoj je moguće ostvariti prostor za igru. Provjera je trajala oko 120 minuta. Izvođače se nije ispravljalo, a pokazani se rezultat nije komentirao. Prije početka provjere učenici se sami predstavljaju redom kako sjede i provoditelj testa ih tim redom popisuje. Učenicima kažemo da provjeravamo sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja. Dogovaramo se o pravilima. Tijekom vježbe zadatak je ponašati se prirodno, onako kako bi se zaista ponašali u zadanoj situaciji. Pri izvođenju zadataka ne obraćati pažnju na prisutne, zaboraviti da postoje. Postoji samo ono što se zamisli.

Vježba 1. Zamišljena situacija

Svi učenici izvode vježbu istodobno, sjedeći na svojim mjestima.

UPUTA: „Zatvorite oči i udobno se namjestite. Zamislite da ste negdje na plaži gdje vam je jako lijepo. Na moja pitanja nemojte glasno odgovarati, ali pokušajte na njih odgovoriti u sebi. Gdje se točno nalazite? Koje je doba dana? Što vidite ispred sebe? Lagano glavu okrenite s lijeva na desno i dobro pogledajte što se oko vas nalazi. Što čujete? Osjećate li kakav miris? Je li je vaš kupaći kostim mokar ili suh? Osjetite pod bosim nogama tlo. Osjetite sunce. Vrlo je vruće. Pokažite na kojem dijelu tijela osjećate sunce. Počeo je puhati vjetrović. Pokažite rukom iz kojeg pravca. Nešto je udarilo iza vas. Zatvorenih očiju, pažljivo pogledajte što je to. Otvorite oči. Što je udarilo iza vas?”

Svatko pojedinačno opisuje što je zamislio.

ŠTO PROVJERAVAMO?

To je jednostavna vježba pamćenja različitih osjeta povezanih zajedničkom zamišljenom situacijom. Svi vježbu izvode istodobno da bi se izbjegao osjećaj izloženosti.

Vježba se sastoji od tri dijela. Djeca zamišljaju zatvorenih očiju da olakšamo uživanje u zamišljenu situaciju. Raznim pitanjima vezanima uz osjetilne poticaje pomažemo im zamisliti situaciju. Drugi dio vježbe započinje uputom da otvore oči. Tako provjeravamo stupanj uživanja, mogu li pri pogledu na stvarni svijet zadržati sliku zamišljene situacije. Treći dio vježbe počinje verbalizacijom zamišljenog. Uživanja i maštovitija djeca dat će živopisnije obrazloženje buke.

Vježba 2. Zamišljeni predmet

Učenici izvode vježbu u prostoru jedan za drugim.

UPUTA: „Nakon što ste se osunčali i okupali, spremate svoje stvari da odete kući. Više nikoga nema na plaži. Skupljate stvari u torbu i već želite krenuti kad odjednom opazite da iz pijeska nešto viri. Dodite do predmeta, otkopajte ga, očistite od pijeska i upotrijebite, tako da mi prepoznamo o čemu je riječ. Nemojte zaboraviti da predmet ima svoju težinu i volumen. On za vas treba biti stvaran, kao da ga zaista gledate i držite u rukama. Kad završite s upotrebom, predmet ponosite sa sobom na mjesto.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Preciznost izvođenja radnji i rukovanje zamišljenim predmetom. Preciznija izvedba znači ujedno i veći stupanj uživanja. Izbor i upotreba predmeta govore nam i o maštovitosti djeteta.

Vježba 3. Zamišljeni osjet

Prvi dio vježbe učenici izvode na svom mjestu, a drugi u prostoru za igranje.

UPUTA: „Sjedite kod kuće za stolom. Liječnik vam je propisao da svakoga dana morate pojesti dvije žličice meda. Uzet ćete staklenku s medom, otvoriti je, uzeti žličicu, zagrabit med i pojesti. Zatim zatvorite staklenku i vratite je na mjesto.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Točnost izvedbe, istinitost osjetilne i emocionalne reakcije. Važno je da zamišljeni osjet bude sastavnim dijelom zamišljene situacije jer se tako smanjuje mogućnost, kojoj su djeca sklona, izvanjskog „predstavljanja” osjeta. Ako su zamišljeni predmeti i radnje precizno zadani i ako se izvođač uživi i točno izvodi zadatak, osjetilna i emocionalna reakcija u pravilu se spontano javljaju. Tako možemo provjeriti njihovu istinitost i izražajnost.

UPUTA: „Pred vama je posuda puna vruće juhe tek skinute sa štednjaka. Ručke posude također su vruće. Posudu trebate prenijeti na drugi kraj prostorije. Nema pri ruci krpe da se njome poslužite.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Rukovanje predmetom obogaćuje se zamišljenim osjetom te emocionalnim reakcijama koje ga prate. Provjeravamo točnost izvedbe i istinitost osjetilne i emocionalne reakcije. Da bismo izbjegli oponašanje prethodnih izvođača, možemo zadati alternativni zadatak npr. prenošenje velike kocke leda (težina, hladnoća).

Vježba 4. Zamišljeni sugovornik

Učenici izvode vježbu jedan za drugim na svom mjestu.

UPUTA: „Sam si kod kuće. Maloprije si se vratio iz škole gdje si se jako posvađao s nekim iz razreda. Još uvijek razmišljaš o toj svađi. Kad kažem „drin” zazvonit će telefon, onaj s kim si se posvađao i dalje te vrijeđa. To te posve razbjესni i svašta mu izgovoriš. Zadatak je zamisliti sugovornika, čuti ga kako govori i s njim razgovarati onako kako bi to učinio u stvarnosti. Ne zaboravi da i telefonska slušalica ima svoju težinu i oblik.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Ovo je izrazito verbalna vježba, ali uključuje i zadatke iz prethodnih vježbi. Provjeravamo uživljenost jer ako izvođač dobro „čuje” sugovornika, njegova će igra biti živa ne samo kada on govori nego i onda kada „sluša”. Izvođačev verbalni iskaz pomaže nam da procijenimo cijeli niz značajki njegova glasa i govora: boju i snagu glasa, tečnost govora i bogatstvo rječnika. Zahvaljujući zadanoj svađi provjeravamo i temperament izvođača te njegovu spremnost da brani svoja uvjerenja.

Vježba 5. Snažno uzbuđenje

Vježbu izvodi 4 ili 5 učenika sjedeći na stolici u prostoru za igru.

UPUTA: „U ovoj vježbi možete upotrijebiti glas. Nalazite se na ljetovanju zajedno sa svojim rođacima koji imaju djecu mlađu od vas. Svi odrasli otišli su poslom u grad i zamolili vas da pričuvate djecu. Odraslih već dugo nema, djeca postaju nemoguća. Pristajete da se u šumarku poigrate kauboja i Indijanaca. Djeca su vas u igri zarobila, zavezala za drvo i otišla. Osjetite drvo iza sebe. Osjetite konopac kojim ste vezani.

Pokušajte se osloboditi. Ne ide. Na sebi imate samo laganu odjeću, već je i hladno. Osjećate se glupo. Pokušavate zvati. Nitko se ne odaziva, prolazi vrijeme...

a) Odjednom se sa stabla na tebe spusti ogroman crni pauk. Hoda ti po ramenu, penje se uz vrat. Hoda ti po licu! Nosu! Čelu! Pao je na zemlju.

b) Začuješ šuštanje, pod tvojim nogama se nešto miče. Zmija! Mota se oko tvojih nogu. Prelazi preko stopala. Glatka je i hladna! Odlazi...

c) Prema tebi trči ogroman i ružan pas. Laje na tebe, reži. Ima ogromne zube. Nasrće na tebe, skače i stavlja ti šape na ramena. Liže te...”

ŠTO PROVJERAVAMO?

U središtu pozornosti je emocionalno odgovaranje na nesvakidašnje zadane okolnosti. Važan je način na koji se daje uputa jer djeci po-

maže pri uživljavanju. Postupno se zadaju sve složenije okolnosti. Važno je da djeca reagiraju što prirodnije. U pravilu u svakoj skupini nakon početnih zadanih okolnosti mijenjamo životinju koja se pojavljuje. Tijekom vježbe promatramo stupanj uživljenosti, izražajnost izvođača i njegovu oslobođenost za reakciju krikom, glasom i plačem.

Vježba 6. Emocionalno obojena rečenica

Učenici izvode vježbu jedan za drugim na svojim mjestima.

UPUTA: „Kažite mi neku posve običnu rečenicu.”

Od ponuđenih rečenica izabere se jedna koja je pogodna za vježbu.

„Izreci ovu rečenicu jako radosno. Pritom zamisli kome je govoriš i zbog čega si radostan!”

Kad se svi izredaju, nastavljamo mijenjajući raspoloženje.

„Izgovori istu ovu rečenicu, ali sada si vrlo tužan. Opet ne zaboravi zamisliti kome je govoriš i zbog čega si tužan.”

Zadajemo na isti način još nekoliko uputa: „Izreci to bijesno, uplašeno, zaljubljeno, zlobno, sramežljivo...”

Dotadne upute zadajemo izvođačima do čije nam je provjere posebno stalo. Zadajemo situaciju u kojoj voditelj u ulozi roditelja zabranjuje izlazak. Izvođač smije moliti, svađati se ili prkositi (po želji), ali samo različitim intonacijama zadane rečenice.

ŠTO PROVJERAVAMO?

Sposobnost raspoznavanja te izražavanja emocija i raspoloženja. Vrlo je važno da izvođači zamisle cjelokupan kontekst zadane rečenice, u čemu im može pomoći dodatna uputa kojom ujedno provjeravamo spektar mogućnosti izvođača. Nadareno će dijete iznaći mnogo načina za izricanje istog raspoloženja. U dijalogu s voditeljem testiranja pruža mu se mogućnost gradacije zadanog raspoloženja.

Vježba 7. Interpretativno čitanje pripovjedne proze

Učenici izvode vježbu jedan za drugim na svom mjestu. Svima podijelimo isti tekst, najbolje kraću pripovijetku primjerenu dobi učenika. Koristili smo se tekstovima *Patuljasti Džo* Dubravka Horvatića za učenike od 4. do 6. razreda i *Veliki zavodnik* Zlatka Krilića za učenike 7. i 8. razreda.

Poželjno je da tekst sadrži jednostavan dijalog koji djeca mogu bez teškoća reproducirati. Važno je da je tekst jednostavan jer nam je cilj omogućiti djetetu što lakšu komunikaciju sa svijetom pripovijetke. Podi-

jeljeni tekst djeca najprije pročitaju u sebi da bi se prije same interpretacije upoznala sa sadržajem.

UPUTA: „Svatko od vas pročitat će redom dio pripovijetke. Zamislite da tekst čitate maloj djeci u vrtiću. Da biste zadržali njihovu pozornost, morate čitati jasno, glasno i razgovijetno. Nastojte što živopisnije dočarati radnju i likove pripovijetke.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Ovo je prvi potpuno interpretativni zadatak. Ovdje zadajemo (ne spominjući je izrijekom) scensku situaciju i odnos s publikom. Djeca interpretativno čitanje ne doživljavaju kao glumu pa tako izbjegavamo da u zadatak unesu svoja pogrešna shvaćanja glume. Naša pozornost usmjerena je na to koliko je dijete u stanju svoj doživljaj pripovijetke prenijeti drugima tj. zamišljenoj publici. Uz provjeru izražajnosti ova vježba pruža još jednu prigodu za provjeru glasovnih i govornih osobina učenika.

Vježba 8. Interpretativno čitanje lirike

Učenici stojeći na svom mjestu izvode vježbu jedan za drugim. Podijelimo im različite tekstove. Poželjno je da to budu jednostavne lirske pjesme jasno određena ugođaja, po mogućnosti pisane u prvom licu zbog lakšeg uživljanja. Za učenike od 4. do 6. razreda koristili smo se pjesmama Grigora Viteza, Josipa Pupačića, Nikole Milićevića, Mladena Kušeca, Ratka Zvrka te lirskom prozom Dubravke Ugrešić, za učenike 7. i 8. razreda uglavnom pjesmama Dobriše Cesarića.

UPUTA: „Pročitajte pjesmu u sebi i pokušajte je što potpunije doživjeti. Razmislite kakav je ugođaj pjesme, o čemu nam pjesnik govori. Kakvo raspoloženje u vama izaziva pjesma? Nakon toga ćete redom glasno pročitati pjesmu i pritom nastojati svoj doživljaj prenijeti svima nama.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Ovo je cjelovit interpretativni zadatak. Prvi put od izvođača tražimo da pokažu svoje osjećaje. Provjeravamo njihovu spremnost za pokazivanje, za otkrivanje sebe kroz interpretaciju. Dakako, ponovno provjeravamo i zapažanja o glasu, govoru i izražajnosti.

Tablica Testa I za provjeru sposobnosti zamišljanja, doživljanja i izražavanja nalazi se u Prilozima.

3. Provjera dramske nadarenosti pomoću Testa II

Test II izvodi se sa s najviše 12 učenika u prostoriji u kojoj je moguće ostvariti prostor za igru ili scenski prostor s jedne strane i gledalište s druge strane. Sudionici testa sjede u gledalištu, a u scenski prostor ulaze zbog vježbe.

Provjera traje 240 minuta. Izvođače se ne ispravlja, a pokazani se rezultat ne komentira.

Prije početka provjere učenici se sami predstavljaju, a voditelji testa ih redom popisuju.

Zbog objektivnije prosudbe poželjno je da bude više voditelja, najbolje da ih je troje.

Prije početka provjere učenike i nazočne roditelje upoznamo sa svrhom i tijekom provjere te mogućnostima da se, ovisno o rezultatu provjere, uključe u program stalne potpore učenicima nadarenima za dramski izraz ili u redovan rad dramskog studija. Važno je naglasiti da i dalje provjeravamo sposobnost zamišljanja, doživljavanja i izražavanja kao i da cilj kasnije potpore nije isključivo odgoj glumaca ili profesija vezanih za dramski izraz, već razvijanje sposobnosti koje mogu biti korisne u nizu zvanja. Nakon ovih obavijesti učenici ostaju sami s voditeljima.

Slijede dodatne upute sudionicima provjere:

„Tijekom vježbe nemojte ništa glumiti, ponašajte se prirodno onako kako biste se doista ponašali u zadanoj situaciji. Pri izvođenju vježbe ne obraćajte pažnju na nazočne, zaboravite na njih. Dodatnu uputu voditelja tijekom vježbe prihvatite ne prekidajući igru.”

Vježba 1. Raspoloženja

Vježbu izvode četiri učenika u scenskom prostoru, sjedeći na podu, okrenuti gledalištu.

UPUTA: „Nalazite se na morskoj obali. Sjedite, gledate u more i bacate kamenčiće. Sami ste. Isticat ću vam različita raspoloženja, a vi ćete ih sebi opravdati tako da smislite što je prethodilo, koji je razlog vašem raspoloženju, primjerice neka svađa ili ugodan događaj. Cijelo vrijeme bacate kamenčiće.”

- zadovoljan si
- utučen
- zaljubljen si
- netko te je povrijedio
- bijesan si
- čuo si sjajnu vijest, presretan si

- jako si nervozan
- netko te je ponizio
- veseo si, razigran
- strah te je nečega u tvojoj blizini.

Poželjno je isticati kontrastna raspoloženja da bi prosuditelji, ali i izvođači lakše osjetili razliku.

ŠTO PROVJERAVAMO?

Sposobnost građenja cjelovite zamišljene situacije na temelju samo jednog podatka – zadanog raspoloženja. Provjeravamo emocionalnu reakciju na zamišljenu situaciju, istinitost doživljavanja i sposobnost izražavanja različitih emocionalnih stanja.

Vježba 2. Sukob

Vježba se izvodi u paru u prostoru za igranje.

UPUTA: „Zamisli da si s bratom ili sa sestrom u zajedničkoj sobi. Dogovorite se kako je soba namještena i gdje što stoji. Poštujte dogovoreni raspored. Od stvarnih dijelova namještaja možete rabiti stolce. Obratite pažnju na to da predmeti imaju svoju težinu i volumen. Vaš je zadatak posvađati se. Dogovorite razlog svađe. Svatko je čvrsto uvjeren da je u pravu. Budite uporni i uvjerljivi u obrani svojih stavova. Ponašajte se prirodno i slobodno kao u svojoj sobi. Dogovorite se tko je od početka u sobi, a tko ulazi. Najbolje je da se posvađate oko nekog predmeta. Točno znaj zbog čega ti taj predmet treba.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Uživljenost u zamišljenu situaciju i istinitost reakcije. Provjeravamo smisao za građenje dramskog sukoba, temperament izvođača i spremnost da brane svoj stav. Na verbalnom planu provjeravamo bogatstvo rječnika, značajke glasa, tečnost govora. Iako nije primarno, provjeravamo i preciznost baratanja zamišljenim predmetima i praćenje dogovorenog rasporeda. Što je uživljenost veća, izvođač je precizniji.

Vježba 3. Jaki emocionalni izraz

Vježba se izvodi pojedinačno u scenskom prostoru. Cijela uputa daje se prije početka vježbe. Izvođaču ostavljamo vrijeme da sam otpočne vježbu kad osjeti da je spreman jer je dobra koncentracija pretpostavka uspješnog izvođenja vježbe.

UPUTA: a) „Šećeš gradom i dolaziš do velikog raskršća. Promet je vrlo gust. Preko ceste ugledaš dragu osobu. Zoveš je. I ona tebe ugle-

da. Hitro krene preko ceste prema tebi. U tom trenu kamion pojuri kroz crveno svjetlo ravno na tu osobu. Reagiraš krikom. Zamisli točno raskršće i cijelu situaciju. Zamisli o kojoj se osobi radi, na kojoj je udaljenosti od tebe. Reagiraj onako kako se, u trenu dok kamion juri prema tebi dragoj osobi, budeš osjećao.”

U uputi namjerno ne kažemo je li do nesreće došlo ili nije. To prepuštamo mašti izvođača.

b) „Došli ste na izlet u šumu. Udaljio si se od skupine i naišao na prilično ruševan dvorac. Odlučio si malo istraživati. U blizini nema nikoga. Šećeš po dvorcu, otvaraš vrata. Ulaziš u jednu sobu, u potpuni mrak. Odjednom se vrata iza tebe zatvore. Ne možeš izaći van. Tražiš po zidovima prekidač za svjetlo. U trenutku kad kažem „SAD” upalit će se svjetlo i ugledat ćeš sobu punu nečega čega se plašiš ili ti se gadi.”

Vježba počinje otvaranjem vrata i ulaskom u mračnu sobu.

Vježbe zadajemo alternativno. Potonju ako uz jačinu emocionalnog izražavanja želimo provjeriti i postojanost koncentracije.

Vježba 4. Improvizacija

Vježba se uglavnom izvodi udvoje, utroje ili pojedinačno, ovisno o prizoru koji se igra. Izvođači u scenskom prostoru izvode jedan od prizora neke poznate bajke (*Pepeljuga, Trnoružica, Ivica i Marica*).

UPUTA: „Sigurno svi znate sadržaj *Pepeljuge*. Igrat ćete pojedine prizore iz te bajke, molim ponašajte se što prirodnije.

a) „Jutro je u Pepeljuginu domu. Dvije zločeste sestre žele doručkovati. Pepeljuga je već odavno ustala i čisti kuću. Budite prirodni. Ako igraš zločestu sestru, neka to bude tvoja vlastita zloća. Nađi razlog zašto ne podnosiš Pepeljugu.”

b) „Stigla je obavijest o dvorskom balu. Sestre se spremaju na bal i izruguju se Pepeljugu.”

c) „Princ se sprema na bal uz pomoć svog slugu, vršnjaka. Ne želi ići pa odugovlači spremanje.”

d) „Prinčeva sestra dolazi i požuruje ga. Ona jedva čeka da bal počne. Pepeljuga na majčinu grobu jadikuje jer ne može na bal. Pojavljuje se dobra vila, dočara potrebne stvari i Pepeljuga može ići.”

e) „Pepeljuga je zakasnila. Luta dvorcem. Zabunom ulazi u sobu u koju se povukao princ kojem je bal dosadan. Pepeljuga ne zna tko je on. Princ se Pepeljuga jako sviđa.”

f) „Prinčev sluga i princezina sluškinja, tajno zaljubljena u princa, iza grmlja promatraju princa i Pepeljugu koji sjede u parku.”

h) „Dva miša koja su postala kočijaši čekaju Pepeljugu da je odvezu s bala kući. Sjede na kočiji oko koje se vrzmaju mačke. U ponoć kad čarolija prestane, oni će ponovno postati miševi. Pet je minuta do ponoći.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Sposobnost stvaranja priče metodom improvizacije, maštovitost i uvjerljivost u građenju lika i dramske situacije, verbalnu spretnost i govorne kvalitete, suradnju s partnerom i izražajnost.

Vježba 5. Interpretacija monologa

Vježba se izvodi pojedinačno u scenskom prostoru. Izvođači mogu po volji sjediti ili ustati. Svima podijelimo isti tekst.

Za ovu smo vježbu upotrijebili Alicin monolog iz *Alice u zemlji čude* sa L. Carrolla.

UPUTA: „Pročitajte tekst u sebi. Svatko će od vas redom izgovoriti ovaj monolog pomažući se tekstem kao da je vaš vlastiti. Zamislite u kakvu ste raspoloženju dok govorite i što je uzrok takvog raspoloženja. Ne žurite, pokušajte se potpuno uživjeti. Zamislite gdje se nalazite i što se prethodno dogodilo. Budite što prirodniji.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Sposobnost interpretacije zadanog teksta kao vlastitog iskaza motiviranog zamišljenom situacijom koja prethodi. Provjeravaju se i već ranije spomenute izražajnost, uživljenost, istinitost i govorne vrednote.

Vježba 6. Interpretacija stihova

Vježba se izvodi pojedinačno u scenskom prostoru. Svima podijelimo isti tekst. Za vježbu smo se koristili odlomkom iz Šenoine *Kugine kuće* zbog naglašene ritmičke strukture te jasno profiliranih likova među kojima postoji dramska napetost. Nakon što svi pročitaju tekst, objasnimo nepoznate riječi.

UPUTA: „Pročitajte izražajno ovaj odlomak. U njemu se pojavljuju tri lika: pripovjedač, Jana i Kuga. Pokušajte naći karakterističnu interpretaciju za svaki od likova. Čitajte jasno, glasno i izražajno. Pokušajte se uživjeti u likove.”

ŠTO PROMATRAMO?

Mogućnost glasovne karakterizacije lika, glasovne i govorne sposobnosti, sceničnost, uživljenost i izražajnost. Provjeravamo sposob-

nost interpretiranja stihova kao krajnje formaliziranog iskaza čija se interpretacija nužno razlikuje od običnog govora.

Vježba 7. Karakterne osobine

Vježba se izvodi u paru u scenskom prostoru. Upute daju dva voditelja, svaki jednom izvođaču.

UPUTA: „Nalazite se u trgovini sportskom opremom. Jedan od vas je prodavač, drugi kupac. Ne prekidajući radnju, to jest isprobavajući razne stvari, odnosno poslužujući kupca, mijenjat ćete ponašanje u skladu s uputama koje će vam dati voditelji. Voditelji će vam zadavati karakterne osobine, raspoloženje ili emocionalno stanje.”

KUPAC	PRODAVAČ
– mrzovoljan	– dobre volje
– gadljiv	– drzak
– zaljubljen	– nervozan
– plašljiv	– razmetljiv
– plačljiv	– veseo
– bijesan	– ljubazan
– podrugljiv	– skroman
– nesiguran	– ohol
– nespretn	– sve ti je smiješno
– zavidan	– glupav

Voditelji nastoje zadati jednu za drugom kontrastne osobine ili raspoloženja. Nije problem dobiju li oba izvođača u istom trenutku istu uputu.

ŠTO PROVJERAVAMO?

Sposobnost brze prilagodbe i karakterizacije zadanog lika. Maštovitost, suodnos s partnerom, verbalnu snalažljivost. Istinitost doživljavanja, motiviranost postupaka i reakcija. Promatramo oslobođenost u igri i izražajnost.

Vježba 8. Klaun

Vježba se izvodi pojedinačno u scenskom prostoru pripremljenom za vježbu. U prostor unesemo paravan iza kojega je veliko ogledalo, nekoliko klaunovskih kostima, mašni, nosova.

UPUTA: „Iza paravana naći ćete dijelove klaunovskoga kostima. Iza-berite kostim i odjenite se kao klaun. Obvezatno stavite nos. Kad iza-đete ispred paravana, vi ćete biti klaun koji dolazi na audiciju u cirkus. Vaš klaun ima svoje ime i govori svojim glasom, a ne vašim privatnim. Zapamtite: klaun se obožava pokazivati, on je sretan kad je u središtu pažnje. Želi se dopasti čak i kad je stidljiv. Klaun voli pjevati i plesati i kad to ne zna. Klaun može biti hrabar, plašljiv, nespretno. Nije nužno da bude smiješan. Važno je da je svaki klaun u stvari veliko dijete. Tako se i ponaša. Dijete ne zna sakriti kad je tužno, veselo, bijesno. Štoviše klaun jako pokazuje kako se osjeća. Kad je tužan, on je jako tužan, kad se raduje, on se jako raduje. Potražite u sebi svog klauna, pronađite koja je njegova najznačajnija osobina. Vaš će klaun polagati audiciju pred komisijom (sva djeca koja sjede u gledalištu) i pred direktorom cirkusa (voditelj vježbe). Vašem ćemo klaunu postavljati razna pitanja, a možda će morati malo pjevati i plesati.”

Kad se izvođač pojavi, postavljaju mu se pitanja da bi izgradio i upotpunio svoj lik klauna:

- Kako se zovete?
- Odakle ste?
- Zašto ste došli baš u naš cirkus?
- Što biste htjeli raditi?
- Pokažite nam kako se to radi!
- Izvedite nam nešto!
- Volite li plesati? Otplesite nam nešto (na glazbu koju smo pripremili).
- Otpjevajte nam nešto po vašem izboru.

ŠTO PROVJERAVAMO?

Oslobođenost djeteta, igrivost, duhovitost. Smisao za likovnost (po izboru kostima). Provjeravamo izražajnost, ritmičnost, muzikalnost.

Tablica Testa II za provjeru sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja nalazi se u Prilozima.

4. Provjera dramske nadarenosti pomoću Testa III

Test III traje četiri dana. Radi se oko 180 minuta dnevno u skupini od petnaestak sudionika. Rad se odvija u prostoriji u kojoj postoji prizorište – prostor za igru u koji sudionici ulaze tijekom vježbe. Ostalo vrijeme sjede u gledalištu.

Provjeru vode najmanje dva voditelja, najbolje tri. Dodatne upute sudionicima i dalje su sljedeće:

- najvažnije je ponašati se prirodno, kako biste se i inače ponašali u zadanoj situaciji;
- pri izvođenju vježbi ne obraćati pažnju na nazočne, osim ako to nije zadatak;
- upute voditelja prihvaćati ne prekidajući vježbu.

Sudionike obavještavamo da oni koji s uspjehom završe Test III nastavljaju rad u Učilištu *Zagrebačkog kazališta mladih* po posebnom programu, dok su svi ostali dobrodošli u redovne dramske skupine Učilišta.

Vježba 1. Improvizacija – prizor iz života

Vježbu izvode tri do četiri izvođača u prostoru za igranje.

UPUTA: „Smisli najjednostavniju situaciju iz svakodnevnog života. Zamisli osobe, odredi prostor u kojem se odvija. Znaj odakle dolaziš i što želiš učiniti. Prizor mora imati jasan početak i svršetak. Budi prirodan, zaboravi okolinu. Igraj sebe u zamišljenoj situaciji koja ti je bliska.”

Sudionici dobiju nekoliko minuta da se dogovore i odrede prostor u kojem igraju. Važno je da onaj koji se naknadno uključuje napravi pregled situacije i poštuje zadane predmete i prostor.

ŠTO PROVJERAVAMO?

Oslobođenost pokreta, svijest o prostoru, uporabu predmeta, verbalnu snalažljivost i prirodnost. U ovoj vježbi zbiva se novi trenutak, stvara se emotivni odnos prema suigraču. Provjeravamo sposobnost zamišljanja i maštovitost. Što je moć zamišljanja veća, to je veća prirodnost i uvjerljivost pri izvođenju vježbe.

Vježba 2. Smisljena interpretacija diktiranog teksta

Vježbu izvode odabrani izvođači koji na svojim mjestima po ulogama čitaju tekst i isti broj izvođača na sceni (koji sjede). Zadatak im je ponoviti tekst s odnosom. Za ovu vježbu koristili smo se dijalozima iz Milneova teksta *Medo Winnie zvani Pooh*.

UPUTA: „Vi koji sjedite u gledalištu, čitajte tekst po ulogama jasno i razgovijetno, ali potpuno bezlično, bez uživljanja. Vama koji ste na sceni, zadatak je da za učenikom koji čita dijalog vašeg lika ponovite tekst, ali s odnosom. Razmislite o rečenici koja je pročitana. Na koji biste je način mogli izreći? Što je prethodilo toj rečenici? Kojeg ste raspoloženja? Ponovite tekst tako da zvuči govorno, a ne čitano. Ne žurite. Sami izaberite odnos prema partneru, smisljeno, prema tekstu.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Provjeravamo mogu li ispitanici zamisliti situaciju vezanu uz tekst, uživjeti se i izražajno je interpretirati. Ovo je pravi glumački zadatak u kojem provjeravamo funkcionira li izražajnost i izvan uskih svakodnevnih oblika komunikacija.

Vježba 3. *Smišljena situacija na zadani tekst*

Vježbu izvodi onoliko igrača koliko ima rečenica u odabranom dijalogu, u prostoru za igranje.

Upotrijebili smo dijaloge iz *Čaknute čajanke* iz knjige L. Carrolla *Alisa u zemlji čudesas*.

UPUTA: „U skupini vas je petero, svatko od vas izgovorit će po jednu rečenicu:

- Nema mjesta.
- Ima i te koliko mjesta.
- Hoćete čašu vina?
- Nigdje ne vidim vina.
- I nema ga.

Vaš je zadatak smisliti situaciju u kojoj ćete izreći zadane rečenice. Za svaku rečenicu morate smisliti vrlo jasan razlog zbog čega je izgovarate. Svi se već nalazite na sceni, a kad prizor bude gotov, morate naći razlog da sa scene iziđete. Razmislite i odgovorite u sebi na pitanja:

- Tko si?
- Gdje se nalaziš?
- Što se događa?
- Zašto izgovaraš svoju rečenicu?
- Kome je upućuješ?”

Skupini ostavimo nekoliko minuta vremena da se dogovore oko scene.

ŠTO PROVJERAVAMO?

Sposobnost građenja podteksta i shodno tomu vlastitih motiva za izgovaranje zadanih rečenica, način interpretacije te sposobnost oblikovanja lika. Nakon što sebi odgovori na postavljena pitanja, dijete stvara lik koji igra u zamišljenoj situaciji. Naoko besmislenim rečenicama ono udahnuje svoj smisao i time ih opravdava.

Vježba 4. Osmišljavanje teksta pomoću karakterizacije lika

Vježbu izvodi po dvoje sjedeći na podu u prostoru za igranje. Odbrani učenici čitaju u gledalištu tekst po ulogama. Voditelj zadaje karaktere, obično suprotne.

Poslužili smo se tekstom iz knjige A. Milnea *Medo Winnie zvani Pooh*. Tekst nije imao veze s konkretnom situacijom ni zadanim karakterima.

UPUTA: a) Uvod u vježbu: „Ti si razredna ljepotica, on je sramežljivko. Kažite nam nešto o sebi. Što ti misliš o sebi? Što drugi o tebi misle?”

b) Dvoje iz gledališta čitaju tekst po ulogama, rečenicu po rečenici. Oni koji su u prostoru ponavljaju za njima rečenice, ali iz zadanog karaktera, dakle na način koji je osebujan za zadani lik.

Vježba 5. Osjetilno pamćenje

Vježbu izvode svi u isto vrijeme sjedeći na svojim mjestima.

UPUTA: „Pokušat ćete doživjeti osjete koje će u vama izazvati zamišljena situacija.

a) Sjediš na stolici i pokušavaš zašiti poderotinu na hlačama. Polako, ne žuri, pažljivo zašij, poderotina je prilično velika. Odjednom je igla kliznula. Ubo si se! Osjeti bol. Šiješ dalje, još malo pa si gotov, igla je opet kliznula, ubo si se u prst.

b) Vani si na grudanju, umorio si se, sjeo na klupu da predahneš, netko ti je za vrat spustio komadić leda. Osjeti kako ti klizi niz leđa. Sav si se naježio.

c) U sobi si, na stolu je kriška limuna. Uzmi je i zagrizi. Osjeti okus.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Ovo je također pravi glumački zadatak. Provjeravamo koliko je ispitanik u stanju oblikovati karakter na proizvoljno zadanom tekstu, koje su njegove mogućnosti doživljavanja, uživljavanja i izražajnosti.

Mimičke poruke**Vježba 6. Zrcalo**

Vježba se izvodi u paru u prostoru za igranje.

UPUTA: „Stanite u parovima u prostor, licem okrenuti jedan prema drugom. Odmaknite se na duljinu ruku, tako da se ne dodirujete. Jedan od vas je čovjek, a drugi je njegov odraz u zrcalu. Cijelo vrijeme morate se gledati u oči, ne skrećite pogled. Ne žurite, da bi vas partner mogao

pratiti. Suradujte s partnerom, nemojte ga ometati. Zadatak je osjetiti partnera i gotovo u isto vrijeme ponoviti njegov pokret.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Ovo je vježba koncentracije. Provjeravamo koliko je dijete u stanju usredotočiti se na zadatak i na partnera, osjetiti pokret i ponoviti ga. Provjeravamo kultiviranost pokreta (pokret se odražava kao u zrcalu), maštovitost. Vrijeme od desetak minuta koliko traje vježba treba kreativno ispuniti. Potrebno je osjetiti partnera, bez skretanja pogleda, predmnijevati budući pokret, osjetiti partnerov ritam. Za vrijeme vježbe voditelj prolazi prostorom i provjerava izvođenje vježbe.

Vježba 7. Marionete

Vježba se izvodi u paru u prostoru za igranje.

UPUTA: „Jedan od vas je lutkar i zadatak mu je animirati lutku uz pomoć končića kojima je lutka zavezana za glavu i udove. Lutka se može pokrenuti tek ako to želi i učini lutkar. Lutkar stoji ispred lutke da bi ona mogla vidjeti koji dio pokreće lutkar.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Tjelesnu razgibanost djeteta, mekoću, osviještenost i koordinaciju pokreta. Promatramo odnos i koordinaciju s partnerom s kojim se stvara odnos zavisnosti.

Vježba 8. Maska lica

Vježbu izvode svi uključujući i voditelja u prostoru za igranje.

UPUTA: „Stanite u krug oko mene. Ja ću napraviti grimasu (masku) lica. Okrenut ću se prvom do mene. Njegov je zadatak da pažljivo, do detalja „preslika” moju masku i prenese je sljedećem. I tako do kraja. Na posljednjem koji će stati do mene, moći ćemo vidjeti razliku između njegove i moje maske. Molim radite pažljivo i ne žurite. Važno je što vjeruje preslikati masku i izdržati u njoj do kraja vježbe.

Svaki sudionik najprije „preslika” masku prethodnika, pokaže licem prema sredini kruga, a zatim stvara svoju masku, sljedeći „preslika” njegovu, pokaže, zatim stvara svoju...”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Maštovitost u stvaranju maske. Izražajnost (neka su lica kao od gume, što je u ovom slučaju prednost) i koncentraciju (vrlo je teško izdržati u masci bez smijanja do kraja vježbe).

Vježba 9. Promjena maske iza paravana

Vježbu izvode pojedinačno u prostoru za igru u kojemu je na sredini postavljen paravan.

UPUTA: „Smislite dva karaktera, dvije osobe. U liku jedne osobe dolazite do prvog paravana i ondje se promijenite u posve drugu koja zatim na drugoj strani izlazi opet pred gledatelje. Ne žurite. Raspoloženja i karakteri trebaju biti suprotni.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Mogućnost tjelesne karakterizacije, tjelesne ekspresivnosti, karakterizacije lika, davanje obilježja hodom, izrazom lica, pokretima. Promatramo dar zapažanja karakterističnog. Je li dijete takve tipične likove primijetilo, je li u stanju te izraze proživjeti i prenijeti. Provjeravamo uvjerljivost. Je li to samo maska ili to zaista jest umoran čovjek, ljut čovjek, stidljiv. Osjeća li dijete zaista ili samo pokazuje znakove ljutnje, stidljivosti itd.

Vježba 10. Rad s maskom ptice

Vježbu izvode pojedinačno u prostoru za igru u kojem je paravan iz kojeg je ogledalo. Za vježbu se koriste maske ptica.

UPUTA: „Iza paravana stavite masku ptice po izboru. Pogledajte se u zrcalo, razmislite koje su osobine te ptice, kako živi, čime se hrani, koga se boji i koga napada. Nakon toga izlazite na scenu kao ptica. Slijedite ono što osjećate, impulse koje dobivate od svoje maske. Tvoja će ptica imati i svoj glas koji više nije ljudski. Ne zaboravi: ti si ptica, a ta će nam ptica nešto i odigrati.”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Ovo je glumački zadatak. Promatramo mogućnost transformacije uz pomoć maske. Tjelesnu ekspresivnost, mogućnost identifikacije. Glasovne mogućnosti i kreativnost rješenja.

Vježba 11. Etida „ptice”

Vježbu izvode u skupini po troje u prostoru za igru u kojemu su paravani raspoređeni u prostoru. Osim maski imaju i po jedan napuhani balon.

UPUTA: „Zadatak je smisliti improvizaciju. U igri su tri ptice različitih karaktera koje imaju balon – jaje. Možete smisliti bilo kakvu priču, važno je da su vaši postupci motivirani i da priča ima logičan kraj. Ptice se mogu glasati!”

ŠTO PROVJERAVAMO?

Maštovitost u stvaranju priče, logičnost njezina slijeda i izvedbe. Tjelesnu ekspresivnost, igranje s partnerom, spretnost, snalažljivost. Osjećaj za prostor (i vrijeme). Promatramo tjelesnu razgibanost, oslobođenost i koncentraciju.

Tablica Testa III za provjeru sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja nalazi se u Prilozima.

III. REZULTATI I RASPRAVA

III. 1. VRJEDNOVANJE REZULTATA TESTA I

Testom I obavili smo početnu provjeru sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja.

Vježba 1 uvod je u Test I i zajedno s *Vježbama 2* i *3* čini cjelinu. To je prvi dio testa u kojem moramo pri vrjednovanju voditi računa o početnoj nesigurnosti sudionika. Nakon zamišljanja prostora, predmeta i osjeta u spomenutim vježbama u *Vježbi 4* trebaju zamisliti sugovornika. Od ispitanika se očekuje prirodno, gotovo privatno ponašanje. Vježba pokazuje svakidašnju izražajnost. Raspon te izražajnosti provjeravamo u *Vježbi 5*.

Vježbe 7 i *8* pri vrednovanju su najvažnije. U njima se provjerava mogućnost priopćavanja vlastitih doživljaja i zamišljanja glumačkim sredstvima. Pred učenike se postavljaju jasni estetsko-oblikovni zadaci.

Dobar rezultat u *Vježbama 7* i *8* odlučujući je, razrješava nedoumice iz prethodnih vježbi i upućuje da učenike koji postignu dobre rezultate vrijedi dodatno ispitati.

Ako je učenik u vježbama od prve do pete postizao dobre rezultate, a u *Vježbama 7* i *8* prosječne, kod učenika mlađe školske dobi može biti u pitanju nezrelost ili čak nedovoljna sposobnost čitanja. Takvim učenicima valja dati vremena da sazriju ili da nauče dobro čitati i kasnije ih uključiti u sustav provjere.

Test I ukazuje na djecu koja se u trenutku testiranja ističu sposobnošću zamišljanja, doživljavanja i izražavanja spram druge djece.

III. 2. VRJEDNOVANJE REZULTATA TESTA II

Test II višestruko je intenzivnija provjera individualnih sposobnosti. Od svakog se sudionika traži da duže vremena bude koncentriran, kreativan te da svoje sposobnosti prezentira u kontinuitetu i u složenijim vježbama koje podrazumijevaju višestruku provjeru.

U *Vježbi 2* provjeravamo temperament izvođača, u *Vježbi 4* improvizaciju, prihvaćanje i osobno preoblikovanje zadanog i općepoznatog motiva. U ovom se testu u mnogo većoj mjeri može očitovati individualnost, a posebnu pozornost obraćamo na *Vježbe 5* i *6* u kojima, kroz interpretaciju monologa i interpretaciju stihova, provjeravamo senzibilitet izvođača i kultiviranost izraza (uz nastavak provjere govornih vrjednota i mogućnosti glasovne karakterizacije lika). Konačno, u *Vježbi 8* provjeravamo maštovitost, duhovitost i igrivost djeteta.

Test II koncipiran je tako da nakon njegove provedbe možemo donijeti bitno mjerodavniji sud o predodređenostima pojedinog djeteta za dramski izraz.

III. 3. VRJEDNOVANJE REZULTATA TESTA III

U Testu III, prema našim iskustvima, najbolji sudionici Testa I i Testa II potvrđuju svoje kvalitete.

Test III odlučujući je za one kod kojih su ostale određene nedoumi-
ce. Testom III provjeravaju se:

- karakterne osobine
- temperament
- motiviranost
- šira koncentracija
- disciplina
- društvenost.

U posebnoj cjelini naglasak je stavljen na vježbe tjelesne izražajnosti. Provjerava se tjelesna razgibanost, osviještenost i koordinacija pokreta te suodnos s partnerom.

Test III ukazuje na djecu koja se ističu sposobnošću zamišljanja, doživljavanja te glasovnom i tjelesnom ekspresivnošću spram druge djece.

III. 4. POTPORA NADARENIMA ZA DRAMSKI IZRAZ

Skupina dramskih pedagoga *Zagrebačkog kazališta mladih* uključena je u rad Komisije za rad s naprednom i darovitom djecom Zavoda za školstvo u jesen 1989. godine. Od tada stalno sudjeluje u aktivnostima Zavoda u svezi s otkrivanjem i pružanjem potpore nadarenima. U sklopu šire akcije Zavoda, dramski pedagozi ZKM-a osmislili su i vodili identifikaciju dramske nadarenosti kod učenika od 4. do 8. razreda zagrebačkih osnovnih škola. Nakon identifikacije u školskim godinama 1990/91. i 1991/92. rad su nastavila 33 učenika koja su podijeljena

prema dobi u tri skupine. Oni su tri godine pohađali pri Učilištu ZKM-a poseban, za njih sastavljen program:

- dramskog odgoja
- govorne kulture
- mimike
- glazbene kulture.

IV. ZAKLJUČAK

Korijene dramskog izraza nalazimo u simboličkoj igri djeteta koja se javlja između druge i treće godine života. To je sposobnost predstavljanja pomoću kojeg neka radnja ili doživljaj može zamijeniti neku drugu radnju ili doživljaj. Simbolička igra najpogodnija je za razvoj i iskušavanje različitih psihičkih procesa i ljudskih svojstava. Iako je još u području neposredna života i u funkciji razvoja djetetove ličnosti, simbolička igra predstavlja psihološki temelj drame kao umjetnosti, ali i temelj odgojnoj drami kao pedagoškoj metodi. Tu nalazimo i opravdanje za istraživanje nadarenosti za dramski izraz. Temelj dramske nadarenosti čine natprosječno razvijene sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja.

Osnovni je zadatak dramskog odgoja kao „odgoja za život” razvoj cjelokupne djetetove ličnosti. Dramski odgoj namijenjen je svoj djeci sudionicima i za njega nije prijeko potrebna nadarenost. Drama je umjetnost sastavljena od svih dimenzija od kojih je sastavljen život. Djetetu se kroz proigravanje različitih konfliktnih situacija i susretom s različitim karakterima omogućuje da bezbolno istraži kako je to biti odrastao.

Opredijelili smo se za termin *dramski odgoj* (za razliku od *scenskog*) stoga što obuhvaća, osim materijalnosti scenskog prostora, i ostale medije u kojima se dramski izraz ostvaruje (film, televizija). Za dramski odgoj važniji je proces rada od samog rezultata.

Premda je teško razlikovati dramsku od scenske igre, te razlike ipak postoje. Za obje je zajednička igra, ali njezina je funkcija različita. U scenskoj igri, koja proizlazi iz dramske, glumac igra na temelju gotovog predloška, dok u dramskoj igri igrači, u stvaralačkom procesu, sami određuju sadržaj i način njegove realizacije.

Bilo bi vrlo vrijedno uvesti dramski odgoj u obrazovni sustav. Tome u prilog valja naglasiti povezanost između ciljeva dramskog odgoja i modernog obrazovanja. Ta se povezanost očituje u zahtjevima za:

- kreativni i estetski razvoj djeteta,
- razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja,
- socijalni razvoj, mogućnosti u suradnji s drugima,
- sposobnost komuniciranja,
- razvoj moralnih i duhovnih vrijednosti,
- spoznaju samog sebe.

Uvođenje dramskog odgoja u škole moguće je u nekoliko oblika:

- kao posebnog umjetničkog nastavnog predmeta (poput likovne i glazbene kulture),
- kao dijela nastave materinskog jezika,
- kao metode rada koja služi kompleksnijem usvajanju gradiva u različitim predmetima.

U nastavi hrvatskoga jezika dramski je odgoj moguće povezati sa sljedećim:

- programom jezičnog izražavanja i stvaranja,
- programom medijske kulture,
- programom iz jezika,
- programom iz književnosti, posebice lektire.

Ciljevi identifikacije za dramski izraz jesu:

- odgoj dramskih umjetnika,
- odgoj dramskih pedagoga.

Dramski pedagozi kao stručnjaci za dramski odgoj trebali bi biti obrazovani za utvrđivanje problema psiho-emocionalnog sazrijevanja pojedinca te da uz pomoć dramske igre „odgajaju za život”. Njihov rad bio bi usmjeren na cijelu učeničku populaciju. Identifikacijom nadarenih za dramski izraz prvi se put pružila sustavna potpora pojedincima koji se „metodom vlastite kože” pripremaju za dramski rad.

Ovaj je rad pokušaj nalaženja odgovora na pitanje kako na suvremenim metodičkim načelima nastaviti djelatnost koja je dokazano korisna u cjelokupnom razvoju djeteta.

Dijete će kao primatelj umjetničkog doživljaja, ali još više kao stvaratelj u dramskoj igri, biti emocionalno i spoznajno obogaćeno.

LITERATURA

- Slavenka Čečuk – Đurđica Dević – Zvezdana Ladika, *Dramske igre*, Zagreb, 1982.
- Mira Čudina-Obradović: *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Zagreb, 1990.
- D. B. Eljkonjin, *Psihologija dečje igre*, Beograd, 1990.
- Ivan Koren, *Pogled na pojavu nadarenosti*, Zagreb, 1986.
- Vladimir Krušić, *Dramska nadarenost i njezino provjeravanje*, Umjetnost i dijete, Zagreb, 1992, 5.
- Ivanka Kunić, *Kultura dječjeg govornog i scenskog stvaralaštva*, Zagreb, 1990.
- Zvezdana Ladika, *Dijete i scenska umjetnost*, Zagreb, 1970.
- N. McCaslin, *Creative drama in the classroom*, Longman New York – London, 1984.
- Dragutin Rosandić, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb, 1986.
- V. Spolin, *Improvisation for the theatre*, Evanston, 1983.
- K. S. Stanislavski, *Sistem*, Zagreb, 1988.
- K. S. Stanislavski, *Rad glumca na sebi, I. i II. dio*, Zagreb, 1989.
- Vladan Švacov, *Temelji dramaturgije*, Zagreb, 1976.

TALENT FOR DRAMA AND ITS EVALUATION

SUMMARY

The principal aim of the drama education as a part of „education for life” is the development of the entire child’s personality. The paper deals with the possibilities of evaluation of the talent for drama in primary school students. It describes the procedures that were taken in order to identify students gifted for drama. The exercises mentioned in the text encourage students to imagination, experiencing and exploration. In described exercises, the students express their language, kinaesthetic and social abilities. The author of the paper points to the need of education of drama pedagogues as well as to the possibility of inclusion of drama pedagogy into the education system.

Key words: talent for drama, drama, drama expression, the ability of imagination, experiencing and expression, identification of talent for drama.

PRILOZI*Tablica Testa I*

Provjera sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja

	PREZIME IME ŠKOLA RAZRED	ZAMIŠLJENA SITUACIJA	ZAMIŠLJENI OSJETI	ZAMIŠLJENI SUGOVORNIK	INTERPRETACIJA PROZE
		ZAMIŠLJENI PREDMET	SNAŽNO UZBUĐENJE	EMOCIONALNO OBOJENA REČENICA	INTERPRETACIJA LIRIKE
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

Tablica Testa II

Provjera sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja

	PREZIME IME	EMOCIONALNA STANJA	JAKI EMOCIONALNI IZRAZ (KRIK)	INTERPRETACIJA MONOLOGA	KARAKTERNE OSOBINE
	ŠKOLA RAZRED	SUKOB	IMPROVIZACIJA	INTERPRETACIJA STIHOVA	KLAUN
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

Tablica Testa III

Provjera sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja

	PREZIME IME ŠKOLA RAZRED	PRIZOR IZ ŽIVOTA	INTERPRET. ZADANOG TEKSTA	SMIŠLJENA SITUACIJA NA ZADANI TEKST	OSMIŠLJAVANJE TEKSTA KROZ KARAKTER		OSJETILNO PAMĆENJE
		ZRCALO	MARIONETE	MASKA LICA	MASKA TIJELA	MASKA PTICE	ETIDA
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							